

KIRIMLI MUSEVİ TÜRKLER KIRIMÇAKLAR (x)

Yazan : Prof.Dr.Kenesbay MUSAULI^(xx)

Aktaran : Aşur ÖZDEMİR^(xxx)

Kırımçaklar, tarihte Kırım'ı vatan tutmuş, bugün de çoğunluğu Kırım'da yaşayan Türk topluluklarından biridir. 1989 nüfus sayımı sonuçlarından eski Sovyetler Birliği'nde 1400 civarında insanın kendini "Kırımçak" olarak kabul ettiği anlaşılmaktadır. Bunun yüzde 34.9 u ana dilinin Kırımçak dili olduğunu kabul etmekte; yüzde 30.2 Rusça'yı iyi bildiğini; yüzde 13.3 ü ise başka dilleri konuşabildiğini söylemektedir. Bugün Kırım'da yaşayan Kırımçak sayısı tam olarak bilinmemekle birlikte, toplumun bazı liderleri bu sayının 200 kadar olduğunu belirtmektedir. Eski sayımlarda Kırımçaklar, Yahudî ve Tatar toplulukları içinde sayılmıştır. Bu yüzdten yıllara göre de Kırımçaklar'ın sayısını tam olarak tespit etmek zordur.

Kırımçaklar, diğer Yahudîler'le karıştırılmamak için bu şekilde adlandırılmış olsa gerektir. Birbirlerinden kolay ayırt etmek maksadıyla değişik yerlerde yaşayan Yahudî topluluklarının yaşadıkları coğrafyanın adı ile adlandırıldığı bilinmektedir. Meselâ, Buharalı, Litvanyalı, Polonyalı... gibi.(1)

Kırımçaklar'ın tarihi, medeniyeti, kültürü, dili zamanında araştırılıp incelenmemiştir. Bu sebepten bu topluluk hakkında güvenilir, ilmi kaynaklardan ve belgelerden de mahrumuz; sâdece tahminler ve nazariyelerle yetinilmektedir. Bunlardan en meşhur olanı ise şudur: Kırımçaklar, 2000 yıl kadar önce Kudüs'teki mâbetleri⁽²⁾ düşmanlar tarafından yıkıldıktan sonra yer yüzüne dağılan Yahudîler'in bir koludur. İkinci görüş ise şudur: Bunlar aslında Türk uluslarından biridir. Fakat, mezkur Yahudîler Kafkaslar'a ve Kırım'a göçünce, onlarla olan kültürel alış veriş neticesinde Musevîliği kabul etmişler, Talmut'u⁽³⁾ kutsal kitap saymışlardır.

Müslüman Türk ulusları arasında etnik ve dinî kavramları birlikte

düşünüp kabul ediş çok yaygındır. Yâni, Türk denince akla Müslüman gelir. Bu sebepten kendilerini Hz. Muhammed (S.A.V.)'in soyundan kabul edenler az değildir. Bunun gibi, Kırımçaklar'ın da şuur altına dinlerine uygun olarak "İsrâil'in oğluyuz." fikri iyice yerleşmiş olabilir⁽⁴⁾. Bu çok sık rastlanan bir durumdur. Meselâ, Hristiyanlar yâni, Almanlar, İslavlar, İtalyanlar... bugün kendilerini "İsrâil'in oğluyuz." diye tanıtmazlar. Fakat, bunların ataları da kendilerini bir kaç asır önce "İsa (A.S.)'nin oğluyuz." diye tavsif etmişlerdir. Hz. İsa'nın ise İsrail oğulları arasından çıktığı mâlum.

Rus Çarlığı, Kırımçakları Yahudî olarak kabul ettiğinden onlara da, Karayımlar'a da diğer topluluklarla eşit haklar vermemiştir. Önerine gelen Yahudîleri öldürerek ilerleyen Alman askerleri, 11 Aralık 1941 tarihinde Kırım'a girince Yahudîlerden önce Kırımçakları öldürmeye başlamışlardır. Çünkü, Kırımçaklar'ın "Karayımız." veya "Kırım Tatarıyız." diyerek kendilerini aldatıp ölümden kurtulmalarından korkmuşlardır. Almanlar, Kırım'da bir tane bile Kırımçak bırakmamışlar, hepsini öldürmüşlerdir. Kaçıp kurtulabilenler, değişik bölgelere göçmüşlerdir.⁽⁵⁾

Kırımçaklar, Musevîliği kabul etmiş olmalarına rağmen, bugün cemaatin belli bir ibâdet şekli ve ibâdethânesi yoktur. Zaten, eski dinine inanan adam da pek yoktur.

Hemen her evde bulunan sözlü halk edebiyatı verimlerinin (efsâne, masal, destan vs.) ve târihi vakaların yazıldığı el yazması mecmualara Karayımlar, "mecmua"; Kırımçaklar ise "conki" demektedirler⁽⁶⁾. Arami harfleriyle yazılmış ve her nasılsa günümüze kadar gelebilmiş olan bu mecmualar, tetkik edilmek bir yana henüz okunmamışlardır da. Bunları okuyup inceleyebilecek uzmanlara ihtiyaç vardır.

Sözlü halk edebiyatı: Destan, atalar sözü, bilmece gibi verimler toplanıp muhafaza edilmemiştir. Bu tür halk edebiyatı verimleri, sürgünler, göçler, katliamlar sebebiyle kaybolup gitmiştir. Bunları sadece gençler değil, yaşlılar da unutmuşlardır. Yaşlıların söylediğine göre, Kırım Tatarları'nın şifâhî (sözlü) halk edebiyatında olan bir çok edebî tür ve eser Kırımçaklar'da da varmış. Mezkur sürgünler ve göçler yüzünden, Kırım Tatarları'yla ortak olan kültürel-etnolojik değerler ve el sanatları da yok olup gitmiştir. Ata mirası da korunup saklanamamıştır.

Kırımçaklar'ın ev hayatı, yiyecekleri, yemekleri, örf ve âdetleri, asırlarca iç içe yaşadıkları Türk ulusları Karayımlar ve Kırım Tatarları ile aynıdır. Millî müziklerinin ve oyunlarının da Kırım Tatarları'ninkinden farkı yoktur.

Kırımçaklar da, diğer küçük topluluklar gibi Sovyet hükümetinin eritme ve yok etme siyâsetine çok direndiler; fakat fazla dayanamadılar. Kırımçaklar önceleri, başka milletlere kız mermedikleri gibi, onlardan kız da almazlardı. Son yıllarda ise kız verip kız alma hadisesi çok olağan, hale gelmiştir. İsimler ise Rus ve Hristiyan isimleri olmuştur. Fakat, Kırımçaklar'ın Yahudiler'le sıkı bir münâsebeti yoktur; Türk uluslarıyla münâsebeti daha çoktur. Kırımçaklar, Yahudilerden ayrı dururlar; Yahudiler'i "aşkenazi" diye isimlendirirler. Kırımçaklar, boylara ayrılmazlar.

Kırımçaklar, Museviliğin bütün kitaplarını kabul ederler; bunların içinde Talmut da vardır. Kırımçaklar'ın Karayımlar'dan farkı Talmut'a inanmalarıdır.

Kırımçaklar'ın soy adları İncil'deki insan isimlerinden alınmıştır: Rebi, Yosif, Avram, İshak, İlya... gibi. Bazan çok ilginç isimlere rastlamak da mümkün. Meselâ "Gotta" adı, Kırımçaklar'ın eski Gotlar'la ilişkisini göstermektedir.

Karayımlar'ın ruhanî lideri S.M. Şapşal, kendi halkının dilini, tarihini, medeniyetini incelemiş; ayrıca halkının edebiyatıyla da ilgilenmiştir. Meselâ, "pâdişah kızı hakkındaki masalı" derleyip yazıya geçirdiği söylenmektedir. Fakat bu eser, henüz elimize geçmemiştir.

Kırımçak dilinin, Kırımçaklar'ın bin yıldan beri Kırım'da komşu olarak yaşadığı Türk ulusları Karayımlar'ın ve Kırım Tatarları'nın dili ile ilgisi nedir? Kırımçak dili, müstakil bir dil mi, yoksa Kırım Tatar dili midir? Bu mesele, Kırımçaklar arasında çok tartışılmıştır.

Kaya İsaak Samuiloviç, Kırımçak dilinin Kırım Tatar Türkçesi olduğu fikrini savunmuştur. K.İ.Samuiloviç, Kırım Tatar diline göre ders kitabı çıkarmış, sonra ayrıca Kırımçaklar için de bir dil kitabı çıkarmıştır. E.İ.Peysah, Kırım Tatarcası ile çıkan "Lenin Bayrağı" gazetesini on yıl boyunca okumuş; bu dili Kırımçak dili ile karşılaştırdıktan sonra, Kırım Tatar dili ile Kırımçak dili arasında Kazakça ile Özbekçe arasındaki farklılıktan daha

çok farklılık olduğu fikrini ortaya atmıştır. Peysah'a göre Kırımçak dili, Kırım Tatarcası'ndan ziyâde, Azerbaycan ve Balkar Türkçeleri'ne yakındır. Fakat, Kırımçaklar'ın dili ilmi usullerle incelenmemiş; Kırım Tatar ve Karayım dilleriyle mukayese edilmemiştir. Bu sebepten tam ve doğru bir hükme varmak zordur(7).

Kırımçak dilindeki İbranice kelimelerin sayısı Karayım dilindeki İbranice kelimelerden daha fazladır. Bunlar sâdece dinî ve teknik terimlerle sınırlı değildir. Günlük hayatta kullanılan bir çok kelime İbranice asıllıdır. Meselâ, "gupıl" (yemek çatalı) gibi.

Eski Türkçe'nin bazı kelimelerdeki "i" ünlüsü kalınlaşarak Kırımçak dilinde "ı" ünlüsüne dönüşmüştür (i>ı). Meselâ, bizde>bızde, sizde>sızde, sekiz>sekız, edin>edin... gibi. Bu şekilde Türkçe'nin genel kâidesi olan ünlü uyumu da bozulmuştur. Kırım Tatar ve Karayım dillerinde ünlü uyumu bu kadar bozulmamıştır. Kırımçak dilindeki ünlü uyumunun bozulması, bu talihsiz halkın hayatındaki uyumun bozulmasıyla doğrudan ilgilidir.

Gençler arasında Kırımçak dilini yayma çalışmaları öğrenim imkânlarının azlığı, gençlerin isteksizliği gibi sebeplerden dolayı başarılı olamamaktadır.

Haik, toplanarak "Kırımçaklar" adlı bir cemiyet kurmuştur. Bu cemiyetin başkanı olan Rebi David İliç, akşam okulunda dört yıl Kırımçak dili okutmuştur. 1993 yılında Rusça olarak 52 sayfalık Kırımçak dili ders kitabını Simferopol'da çıkarmıştır. Tiyatro eserlerini, ana dilinde sahneye koymaktadır. Kırımçak diliyle şiir yazan şâire Boginskaya Viktoriya İliniçna, Rusça öğretmenidir. B.V.İliniçna çiftçilikle de uğraşmaktadır. Kırımçak halkının kültürünü, dilini, örf ve âdetlerini korumak yolunda "Kırımçaklar" cemiyeti faydalı çalışmalar yapmaktadır.

Bugün, Kırımçaklar'ın dilini, kültürünü, edebiyatını tetkik etmek oldukça zordur. Çünkü, malzeme bulmak çok zorlaşmıştır. Araştırma ve inceleme yapacak kişileri bulmak, onları yetiştirmek, özellikle Kırımçaklar'ın içinden bu tür insanları bulup çıkarmak kolay iş değildir.

DİPNOTLAR

- (x) Bu makale, 21 Aralık 1994 tarihli "Türkistan" gazetesinden notlarla Türkiye Türkçesi'ne aktarılmıştır.
- (xx) Kazakistan Cumhuriyeti Millî İlim Akademisi Yedek Üyesi.
- (xxx) Hoca Ahmet Yesevi Uluslararası Türk-Kazak Üniversitesi Öğretim Üyesi. Türkistan/Kazakistan
- (1) Kırım'da yaşayan Tatarlar da diğer Tatarlar'dan ayırt edilmek için "Kırım Tatarları" diye isimlendirilirler.
- (2) Yahudiler M.S.60 yıllarında Roma İmparatorluğu'nun idâresine girerler. Süleyman Mabedi, M.S.70 yılında Romalı kumandan Titus tarafından yıkılır. Yahudiler vatanlarını terk ederek dünyanın her tarafına yayılırlar.
- (3) Yahudiler'in kutsal kitap külliyyatı ikiye ayrılır. Yazılı kısma Tanah, şifâhî kısma ise Talmut denir. Talmut, Tevrat'ın yorumlarıdır. Bu yorumlar, önceleri sözlü olarak yayılıyordu. Bunların sayısı artınca toplanıp yazıya geçirildi. Yahudilere göre Talmut, Tevrat kadar önemlidir. Bunların ilâhî ilhamla yazıldığına inanırlar. Talmut'a inanmayanlar gerçek Yahudi sayılmaz. Nitekim, Karayımlar, Talmut'a inanmadıkları için Yahudiler tarafından Yahudi olarak kabul edilmezler.
- (4) Hz.Muhammed (S.A.V.)'in soyundan gelme meselesi, bir kabullenmeden ibâret değildir; şecerelere ve târihi gerçeklere dayanan bir olgudur. Musevî olanların kendilerini "İsrail'in oğluyuz." diye tavsif etmeleri ise tamamen saygıya dayanan bir kabul ediştir.
- (5) Kırımçaklar'ın bu çileli hayatı, sonraki yıllarda da devam etmiş ve bir halk böylece yok olmanın eşiğine gelmiştir. Tıpkı, Kırımlı Türkler ve Ahıskalı Türkler gibi...
- (6) Bu kelimeler, Türkiye Türkçesi'ndeki "mecmua" ve "cönk" kelimelerinin müştakıdır.
- (7) Kırımçaklar'ın dili ile Kırım Tatarcası arasında aslında fark yok gibidir. Fakat, Sovyet hükümetinin "böl, parçala, yut" ilkesine uygun olarak bu Türk topluluğu da önce ayrılmış daha sonra korkunç bir eritme siyâsetine tâbi tutularak yok olmanın eşiğine getirilmiştir. Aynı şekilde Türkistan Türkleri de bölünmüş, her birine ayrı yurt, ayrı dil, ayrı kimlik kazandırılmaya çalışılmıştır.